

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาคผนวก

1 ประวัติความเป็นมาของการแกะสลักไม้ในเขตภาคเหนือ

1.1 ประวัติความเป็นมา

การประกอบอาชีพแกะสลัก เป็นอาชีพที่มีความสำคัญสำหรับประเทศไทยอาชีพหนึ่ง นับเป็นการแสดงออกซึ่งศิลปะอันประณีตวิจิตร และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณนับร้อย ๆ ปี โดยมีการถ่ายทอดต่อเนื่องกันมาโดยไม่ขาดสายเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าคนไทยมีความชำนาญในด้านการแกะสลักมาตั้งแต่อดีต โดยมีพยานวัตถุอันล้ำค่าตกทอดให้ปรากฏแก่สายตาคนรุ่นปัจจุบันนี้ด้วย เช่น การแกะสลักองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของอาคารทางศาสนาพุทธ เช่น บานประตูพระวิหาร พระอุโบสถ หน้าบัน รวมทั้งพระพุทธรูปไม้ซึ่งแกะสลักด้วยลวดลายอันวิจิตรตระการตา การแกะสลักเป็นการแสดงความสามารถอันยอดเยี่ยมในทางฝีมือ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้พบเห็น และยังเป็นการแสดงถึงความสามารถของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นที่น่าภาคภูมิใจแก่นุชนรุ่นหลังเป็นอย่างยิ่ง

เนื่องจากการแกะสลักไม้ได้มีการสืบทอดมาหลายชั่วคน และทำกันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน กระจายกระจายทั่วไปในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประวัติความเป็นมาโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ในจังหวัดเชียงใหม่ มีร้านเครื่องแกะสลักเพียง 2 - 3 ร้าน ซึ่งเป็นร้านค้าที่จัดจำหน่ายสินค้าไม้แกะสลัก และมีผู้ประกอบอาชีพแกะสลักอย่างจริงจังประมาณ 10 กว่าครัวเรือนเท่านั้น โดยมีศูนย์กลางของผู้ประกอบอาชีพแกะสลักอยู่ที่หลังวัดพวกช้าง อำเภอมะป๋วย จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมา โรงพยาบาลโรคเรื้อนแมคเคนเชียงใหม่ ได้มีการฝึกอาชีพแกะสลักอย่างจริงจัง และได้ส่งผู้ฝึกฝนอาชีพนี้ไปประจำอยู่หมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่สาขาของโรงพยาบาลประจำอยู่เพื่อการส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนอันจะเป็นการช่วยพัฒนาประเทศอีกทางหนึ่งด้วย ด้วยเหตุนี้จึงได้เริ่มเกิดหมู่บ้านแกะสลักไม้ขึ้นในหมู่บ้านรอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ เช่นที่หมู่บ้านไตรศวรรคาม บ้านห้วยใส อำเภอยางตลาด หมู่บ้านมูลนิธิชีวิตใหม่ อำเภอลี้ บ้านข่วงเปา อำเภอจอมทอง บ้านแม่ลา อำเภอมะป๋วย จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2503 คหบดีของจังหวัดเชียงใหม่ผู้หนึ่ง ซึ่งเคยเป็นผู้ได้รับการฝึกอบรมจากโรงพยาบาลผู้ป่วยโรคเรื้อนแมคเคน ได้พยายามที่จะขยายกิจการหัตถกรรมไม้แกะสลักให้กว้างขวางขึ้น โดยขยายการฝึกอบรมอาชีพแกะสลักไม้เพิ่มขึ้นอีกมากมาย ประกอบกับการจัดหาเครื่องมือ ทุน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่สนใจ

สินค้าไม้แกะสลักได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ มีการส่งเสริมทั้งภาครัฐและเอกชนและภาครัฐบาล หากเทียบอัตราส่วนความสนใจของประชาชนที่หันมาประกอบอาชีพแกะสลักไม้เฉพาะหมู่บ้านไตรสภาวะคาม เริ่มตั้งแต่มีผู้ประกอบอาชีพเพียง 10 คน ในปี พ.ศ. 2503 เพิ่มจำนวนเป็นประมาณ 400 - 500 คน ในปี พ.ศ. 2518 ในด้านการพัฒนาทางเทคโนโลยีการแกะสลักไม้ได้มีการดัดแปลงรูปแบบของสินค้าออกไปตามความต้องการของตลาด เพิ่มความประณีตบรรจงในฝีมือของช่างแกะสลักมากขึ้น เพื่อให้งานแกะสลักมีคุณค่าสวยงามวิจิตรมากขึ้น ราคาของสินค้าไม้แกะสลักในเวลาต่อมาก็มีมูลค่าเพิ่มขึ้นหลายเท่า สามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยได้ปีละหลายร้อยล้านบาท

1.2 งานศิลปะการแกะสลักไม้ แบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ

1. ภาพคน อันได้แก่ การแกะสลักภาพคนเหมือน วีรชน พระพุทธรูป เทวรูป และภาพในวรรณคดี ในลักษณะที่เป็นรูปลักษณ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม
2. ลวดลายประดับ อันได้แก่ การแกะสลักลวดลายต่าง ๆ ทั้งไทยและสากล เช่น ลวดลายเครือเถา เพื่อใช้ในการประดับตกแต่งเครื่องเรือน เครื่องใช้สอย ตลอดจนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ
3. ภาพสัตว์ อันได้แก่ การแกะสลักภาพสัตว์ในลักษณะท่าทางต่าง ๆ ภาพสัตว์ในเทพนิยาย วรรณคดี เช่น ภาพกนิรี ประดับหัวเสาอาคาร ภาพวานร และหุซังประดับเสา
4. ภาพทิวทัศน์ เป็นการแกะสลักภาพทิวทัศน์ต่าง ๆ เช่น ภาพช้างเป็นโขลงกำลังลากซุงในป่าใหญ่ ภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นชนบท และทัศนียภาพของธรรมชาติต่าง ๆ
5. ภาพองค์ประกอบศิลป์ เป็นการแกะสลักโดยการนำเอารูปทรงพื้นฐาน อันได้แก่ รูปทรงเรขาคณิต ธรรมชาติและอิสระมาจัดวางองค์ประกอบให้เกิดคุณค่าด้านความงดงาม เช่น ภาพการแสดงอารมณ์ความรู้สึก การเคลื่อนไหวของรูปทรงและเส้นในลักษณะนามธรรม
6. การแกะสลักอักษร เป็นการแกะสลักอักษรป้ายต่าง ๆ เพื่อใช้ในการประดับตกแต่งห้องหรืออาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น อักษรป้ายโรงเรียน โครงการต่าง ๆ ป้ายชื่อและป้ายร้านอาหาร

ศิลปะการแกะสลักไม้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

รูปแบบของงานไม้แกะสลักนั้น จะออกมาในรูปร่างที่แตกต่างกันไปซึ่งแต่ละประเภทก็มีความสวยงาม และหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยต่างกันไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ผู้สร้างสรรค์งานที่จะนำเอาไปใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับการใช้งานดังต่อไปนี้

1. การแกะสลักแบบนูน หรือบางที่เรียกว่าแบบลายเส้นซึ่งเป็นการแกะสลักแบบที่มองเห็นเป็นลักษณะแบน ๆ เพียงด้านเดียว จะเน้นเฉพาะเส้นขอบหรือรอบนอกอย่างละเอียดและชัดเจนเท่านั้น เช่น การแกะสลักอักษรป๋าย โลโก้ และลวดลายประกอบมูกรอบบานตู้ในงานเครื่องเรือนโบราณ

2. การแกะสลักแบบนูนสูง เป็นการแกะสลักที่มองเห็นเพียงครึ่งตัว หรือที่เป็นซีกเดียวเท่านั้น แต่จะมีลักษณะที่ทับซ้อนกันเป็นจังหวะลีลาที่มีความกลมกลืนในลักษณะต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดคุณค่าความงามทางด้านศิลปกรรม เช่น ภาพประกอบทิวทัศน์ ภาพสัตว์ ภาพบุคคล และภาพวรรณคดี เทพนิยาย ชูชก ที่ใช้แกะสลักบนบานประตู - หน้าต่างวิหารวัด

3. การแกะสลักแบบลอยตัว เป็นการแกะสลักที่ดูได้รอบทุกด้าน ใกล้เคียงกับของจริงมากที่สุดไม่ว่าจะเป็นรูปร่างลักษณะท่าทางต่าง ๆ จะปรากฏออกมาอย่างชัดเจน ลักษณะของผลงานมีทั้งรูปแบบที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมที่สุดแล้วแต่จุดประสงค์ของผู้สร้างสรรค์งาน จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะโครงสร้างสัดส่วนตลอดจนลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี เช่น การแกะสลักพระพุทธรูป เทวรูปปางต่าง ๆ รูปคนเหมือนรูปสัตว์ และองค์ประกอบศิลป์ เป็นต้น

ประโยชน์ของงานศิลปะแกะสลักไม้

1. ประดับ - ตกแต่ง ใช้ในการประดับตกแต่งองค์ประกอบโครงสร้างของงานเครื่องเรือน หัตถกรรม หัตถศิลป์ ตลอดจนงานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ได้แก่ วิหารวัด ลวดลายประดับตู้โบราณ ประดับสวนหย่อม กลางสระน้ำ อันจะก่อให้เกิดสุนทรียภาพทางด้านความงามและประโยชน์ใช้สอยสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

2. ความเชื่อ ความศรัทธา และพิธีกรรม ใช้ในการสักการบูชาในพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกิดมาจากความเชื่อศรัทธาตามขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมกันมา อันได้แก่พระพุทธรูป เทวรูป หิ้งพระ ศาลพระภูมิ และทำยันต์อันจะให้คุณค่าทางจิตใจและความงามเพื่อตอบสนองทางด้านอารมณ์ของมนุษยชาติ

1.3 วัสดุ - อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้

1. สิว เป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญที่สุดในการแกะสลักไม้ แบ่งออกเป็นหลายลักษณะด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะรูปแบบและการทำงานให้เหมาะสมกับชิ้นงานนั้น ๆ แบ่งออกได้ดังนี้

1.1 ลีวคตรงหรือลีวปากบาง ลักษณะมีคหน้าลาดเอียงลงทั้งด้านเดียวและสองด้าน ความลาดเอียงของคตั้งแต่ 25 องศาถึง 35 องศา เหมาะสำหรัใช้ในการขุดเจาะพื้นหลัง กันเส้นขอบรอบนอกของชิ้นงานในลักษณะตรงแบนและใช้ตคแต่งเกลารชิ้นงานขั้นสุดท้าย

1.2 ลีวรูปตัวูหรือลีวเล็บมือ มีลักษณะโค้ง ความลาดเอียงเหมือนกับลีวปากบาง เหมาะสำหรัแกะสลักชิ้นงานลักษณะโค้งกลม ใช้กับเส้นขอบชิ้นงานที่โค้งกลมขุดเจาะเป็นแอ่ง ตคแต่งพื้นผิวของงานให้เกิดความน่าสนใจและตคแต่งผิวชิ้นงานขั้นสุดท้าย

1.3 ลีวรูปตัววี มีลักษณะเหมือนปีกนก มีอยู่ด้วยกันหลายขนาดแล้วแต่การเลือกใช้งาน เหมาะสำหรัใช้ในการแกะเซาะร่อง เดินเส้นตัวลวดลาย ทำให้เกิดความอ่อนช้อยในลักษณะลีลาของความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเป็นลีวชนิดที่ใช้เดินเส้นขอบครั้งแรกของตัวลวดลาย เพื่อเป็นการแกะสลักให้เป็นมวล รูปทรง ปริมาตรของการมองเห็นตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงทำลีวขึ้นมาในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการใช้งานของช่างผู้สร้างสรรคงานนั้น ๆ ให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อสะดวกรวดเร็วในการแกะสลัก

2. ค้อน (ตะลุมพุก)

ค้อนที่ใช้สำหรัในการตอกลีวนั้นควรทำด้วยไม้ ไม่ควรนำเอาค้อนที่ทำด้วยโลหะมาตอกค้ำลีว เพราะจะทำให้ค้ำเกิดการแตกหักได้ง่าย ค้อนควรมีค้ำจับที่กระชับมือ น้ำหนักของหัวค้อนก็ควรจะให้มีความสัมพันธ์กับกำลังการตอกลีวด้วย ไม้ที่ใช้ก็ควรจะเป็นไม้เนื้อแข็งด้วย แล้วต้องหมั่นขโลมด้วยน้ำมันแชลแลค เพื่อป้องกันเนื้อไม้ไม่ให้แห้งเร็ว อันจะเกิดความแตกร้าวยได้ง่าย

3. มีด

มีดมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ มีทั้งหน้าตรง หน้าเอียง เหมาะสำหรัใช้ในการปาดแต่งเกลารผิวชิ้นงานขั้นสุดท้ายให้เรียบร้อย อีกทั้งยังใช้ปาดแกะลวดลายให้เกิดความอ่อนช้อยเคลื่อนไหวได้ตามต้องการ

4. ไม้

ไม้ที่ใช้ในการแกะสลักนั้นจะใช้ไม้เนื้ออ่อนปานกลาง เช่น ไม้สัก ไม้จําปา ไม้ขนุน ไม้จี้เหล็ก แต่ปัจจุบันนิยมเอาไม้สักและไม้จําปามาใช้ในการแกะสลัก เพราะงายต่อการแกะและการตคแต่งผิว ในการเลือกไม้นั้นควรจเลือกเอาเนื้อไม้ที่ปราศจากรอยปริดา หรือรอยแตกร้าวยของไม้ และต้องพิจารณาในเรื่องของเสี้ยนและตาไม้ เพราะจะทำให้ลีวเกิดการเสียหาย อีกทั้งยังได้ชิ้นงานที่ไม่สมบูรณ์อีกด้วย

5. กระดาษลอกลาย และการคายนเขียนลวดลาย

ใช้สำหรับการลอกลายลงบนชิ้นงาน สำหรับกระดาษที่ใช้เขียนลวดลายนั้นควรให้เนื้อกระดาษแข็งและเหนียวพอสมควร

6. กาว

กาวมีความสำคัญมากในการแกะสลัก ใช้ในการเพลาะยึดตรึงหรือติดผนึกเสริมแต่งเนื้อไม้ที่ได้หลุดหายหรือแตกหักไปให้เป็นเนื้อเดียวกัน ควรเป็นกาวสังเคราะห์ชนิดแห้งเร็ว ไม่ควรใช้กาวลาเท็กซ์เพราะเวลาถูกน้ำหรือตกแต่งผิวแล้วจะทำให้เกิดตำหนิ หรือรอยด่าง หรือหลุดออกง่าย

7. ไม้

มีทั้งไม้ลักษณะกลม ท้องปลิง และแบบแบน มีทั้งชนิดหยาบและละเอียด ใช้สำหรับในการขัดเกลาคัดแต่งผิวชิ้นงานให้เรียบร้อย

8. ขวาน

ใช้สำหรับในการปอกหรือเกลานเนื้อไม้ให้มีขนาดตามที่ต้องการ เพราะส่วนมากแล้วจะใช้งานแกะสลักแบบลอยตัวที่มีลักษณะชิ้นงานค่อนข้างใหญ่พอสมควร

9. หินลับ

มีลักษณะตามรูปแบบของลิว ซึ่งในส่วนของหินลับนั้นจะมีทั้งด้านหยาบและละเอียด เพื่อใช้ในการลับลั่วให้คม

10. กระดาษทราย

ใช้ในการขัดตกแต่งชิ้นงานให้มีความสวยงาม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล	นายสุทธิวัฒน์ วิยะศรี
วัน เดือน ปี เกิด	11 กรกฎาคม 2527
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย ปีการศึกษา 2545 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรม เกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved